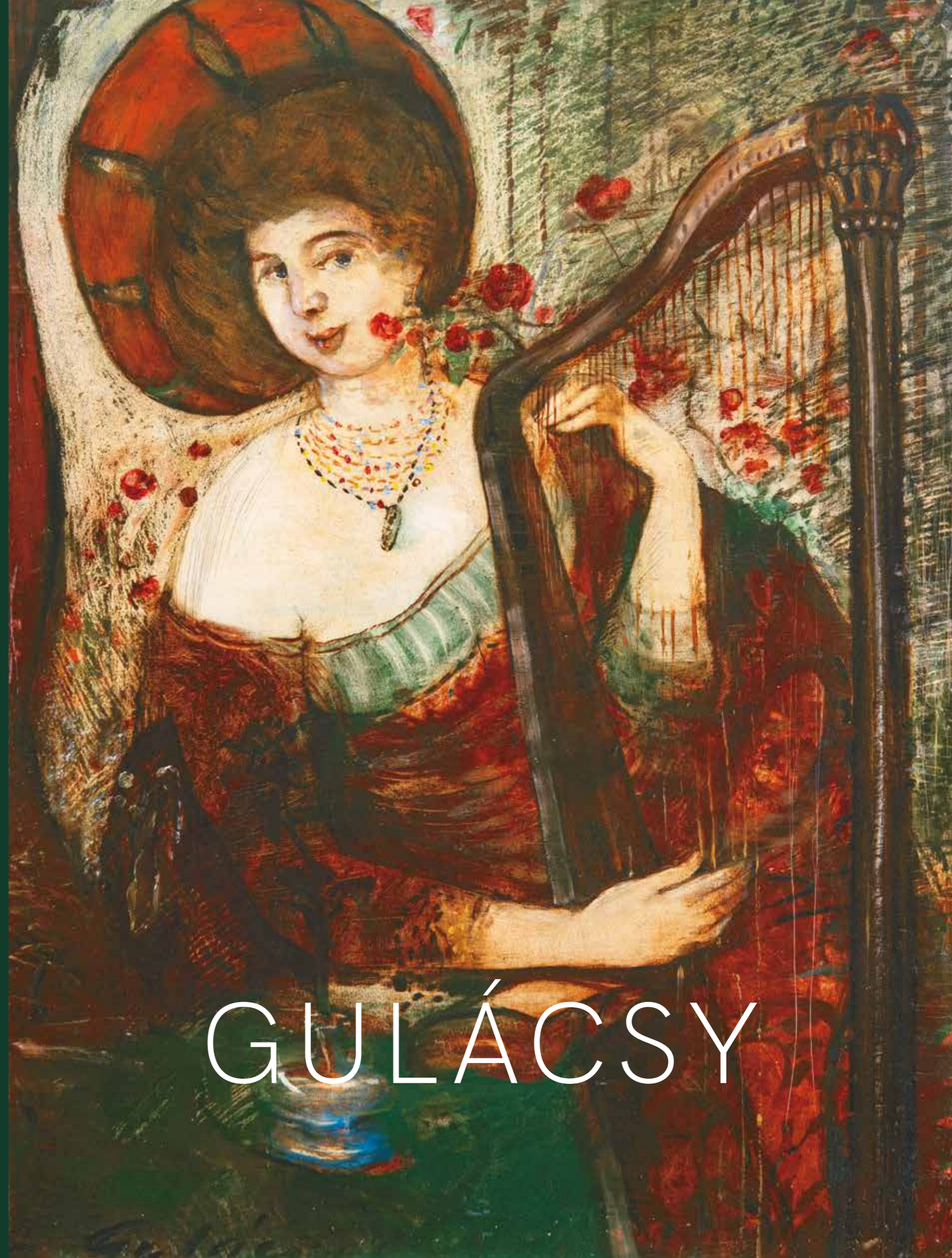

VIRÁGJUDITGALÉRIA
www.viragjuditgaleria.hu

GULÁCSY

*„Mi elhallgatunk egy Beethoven szimfóniát és a hangokat
színnel fogjuk fel. Azok a méla akkordok életet nyernek a
vásznon, és ami elképzelhetetlen volt azelőtt - az lehet ma.
Új érzékek születnek bennünk, érzékek, melyek a teljes
festőiség terére tudják átfordítani a szólamokat.”*

GULÁCSY LAJOS (1882-1932)

*Régi instrumentumon játszó hölgy,
Hárfázó nő (Antique hangulat), 1910 körül
Lady playing an Old Instrument, Woman playing the Harp
(Antique atmosphere), around 1910*

GULÁCSY LAJOS (1882-1932)

Régi instrumentumon játszó hölgy, Hárfázó nő (Antique hangulat), 1910 körül |
Lady playing an Old Instrument, Woman playing the Harp
(Antique atmosphere), around 1910

Olaj, papírlemez | Oil on paperboard, 97 x 68,5 cm
Jelezve balra lent | Signed bottom left: Gulácsy L.

PROVENIENCIA | PROVENANCE:

| egykor dr. Rajz Mihály és felesége tulajdonában

KIÁLLÍTVA | EXHIBITED:

| Rónai Dénes fotóműtermében, 1912

KIÁLLÍTVA ÉS REPRODUKÁLVA | EXHIBITED AND REPRODUCED:

| GULÁCSY. Na'Conxypan hercege. Gulácsy Lajos (1882–1932) életmű-kiállítása.
Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 2023. április 7. – augusztus 27., 280. o., (kat.: 61.)
| Best of Mű-terem. Virág Judit Galéria, Budapest, 2007, 47. o., kat.: 24.

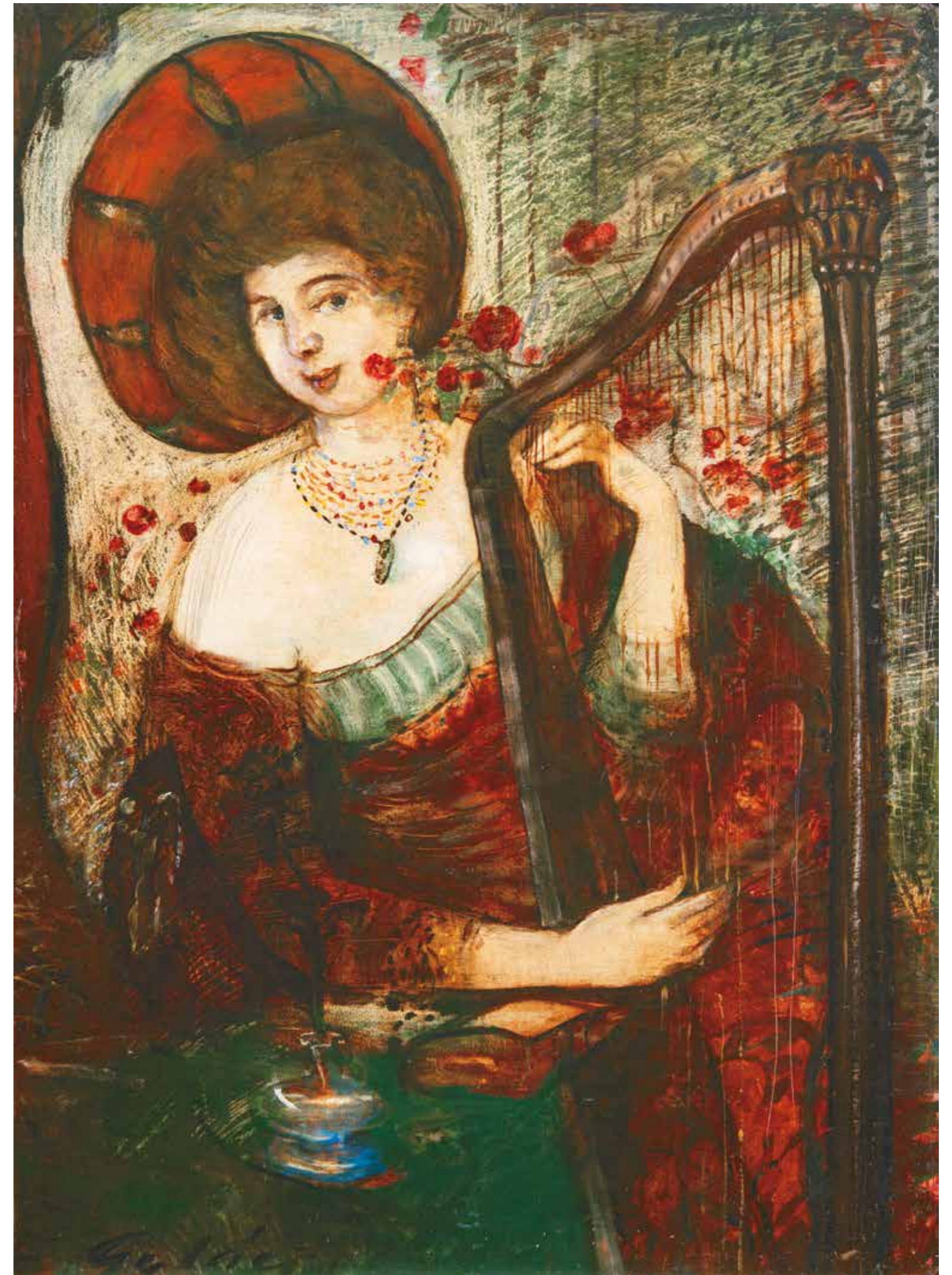
REPRODUKÁLVA | REPRODUCED:

| Lehel Ferenc: Gulácsy Lajos. Dekadens festő. Amicus kiadása, Budapest, 1922, 49. o.
| Szíj Béla: Gulácsy Lajos. Corvina Kiadó, Budapest, 1979, (20. kép)
| Szabadi Judit: Gulácsy Lajos. Gondolat Kiadó, Budapest, 1983, 85. o.
| Marosvölgyi Gábor: Gulácsy Lajos.
Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, Budapest, 2008, 223. kép, kat.: 53.

Kezdő ár | Starting price: 100 000 000 Ft / 260 417 EUR

Becsérték: 200 000 000 – 300 000 000 Ft

Estimate: 520 833 – 781 250 EUR

←
1. Gulácsy Rónai Dénes műtermében, 1912
Fotó: Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Fényképtár, Ltsz.: 1372-1951

EGY FINOM KIÁLLÍTÁS, S EGY HÁRFÁZÓ NŐI ALAK

2. Elek Artúr

„Gulácsy Lajos, ez a finom érzésű művész kiállítását rendezett újabb munkáiból úgyszólván a barátai, a tisztelői, a saját külön közönsége számára, Rónai Dénes fényképész Váci-utcai műtermében nyílt meg a kiállítása. Vendéget csak meghívóval bocsátanak reá, hogy így is dokumentáltassék a kis kiállításnak s benne Gulácsy Lajos művészetének meghitt, kissé zárkózott, a ríktó hatásoktól, a köznapi élettől irtózó jellege. Az izléses helyiségekben elszórva függnék a falakon, hevernek szekrényfülkékben, állnak a falnak támasztva Gulácsy festményei és rajzai; szinte fel se tűnnek, annyira belé vannak rejtve a környezetükbe. Az artisztikus érzés, a mely ebben az elrendezésben nyilvánul, jellemzi Gulácsy művészetét is... [...] Megfogható tulajdonságai alig vannak műveinek, jelzés, sejtetés rajtok minden. Ezeken a most kiállított dolgain mégis mint-

ha a pozitívum irányában látszanék némi fejlődés, nagyobb érdeklődés a formák és a színek iránt. A hatások, a melyekkel Gulácsy művészete telítve van, igen sokfélék. Régebben a középkor olasz művészei felé fordult az érdeklődése; most kiállított festményei között egy hárfázó női alakon a kései Cinquecento velencei mestereinek meleg sárga koloritja ömlik el! - írta az Újság kritikusa, Elek Artúr 1912. március 28-án, külön kiemelve a hárfázó női alakot ábrázoló festményét. Nemcsak Elek Artúr volt az, akinek ezen a kiállításon a Régi instrumentumon játszó hölgy ragadta meg a figyelmét. Szinte minden kritika kiemelte ezt a képet, az Interieur című lakberendezési lap pedig két enteriőrfotó mellett a reprodukcióját is közölte, de a kép címe helyett csak a „Gulácsy kiállítás” felirattal².

1 e. a. [Elek Artúr]: Gulácsy Lajos. Az Újság, 1912. március 28. 15.
2 Interieur, 1912. 7-8. május 15. 5. oldal

KIÁLLÍTÁS — INTERIEURBEN.

Letompított színek szonorikus összecsendülése; a formáknak — az egymástól elkülönözőknek is — lágy összefogódása, az interieur-hangulatnak félig lakás-szerű, félig atelieres elfinomodása, sok-sok artisztikus-ságra valló hajlam, az elrendezésnek valami borongós poézise: ezek tevődnek össze valami jóleső harmóniában, ezek szólnak hozzánk nesztelen beszéddel egy nagyon finoman, nagyon artisztikusan elrendezett helyiségben. Ha nem tudnók ezeknek a helyiségeknek a rendeltetését s csak úgy találokra lépünk oda be, az az érzésünk volna, hogy itt egy nagyon nobiles izlés és artisztikum számára rendeződtek be. Butorok, szövetek, drapériák, képek, szí-

nek, elrendezés, beosztás minden úgy van itt „össze-stimmelve”, hogy csak a nagyon beavatott szem fűr-készése tudja megállapítani, hogy ezekben a termekben, szobákban nem laknak emberek, hogy ez az intim életmilió itt nem az állandó otttartózkodásért van így kontemplálva, hogy ennek az interieurnek a szándékossága valami egészen más, mint a lakásoké...

Azok, akik ismerik Budapestnek ezeket az izléses helyiségeit, azt is tudják, hogy ezeknek a berendezési stabilitása sincs állandósítva, hogy az a sok kép, amely most szinte artisztikusan kívánczik a falakra s amelyeknek csodálatosan mély lírai akkordja együtt muzsikál az egész interieur nagy színakkordjával, egy nagyon nobiles ötletből került ide. Hogyha az egy-

Gulácsy kiállítás, Olajfestmény.
Ausstellung des Malers Gulácsy. Ölgemälde.
L'exposition de M. le peintre Gulácsy. Peinture à l'huile.
The exhibition of the painter Mr. Gulácsy. Oil-painting.

Gulácsy kiállítása Rónai Dénes műtermében.
Die Ausstellung des Malers Gulácsy in dem Atelier des Dionysus Rónai.
L'exposition de M. le peintre Gulácsy dans l'atelier de Denis Rónai.
The exhibition of the painter Mr. Gulácsy in the workshop of Denis Rónai.

3. A festmény reprodukciója az Interieur című lapban, 1912

FORDULÓPONTOK

4. Rónai Dénes

Gulácsy 1912-es kiállítása fordulópontot jelentett a művész életében. Ez volt ugyanis az első olyan tárlata, ahol kizárólag az ő műveit láthatta a közönség. Korábbi budapesti, nagyváradi kiállításain mindig meg kellett osztania valakivel. 1907-ben Márffy Ödönnel, 1909-ben Fáy Dezsővel, 1911-ben Erdei Viktorral és Karinthy Adával, nem beszélve a nagy csoportos kiállításokról a Nemzeti Szalon, a Műcsarnok, vagy a Könyves Kálmán Szalon helyiségeiben. Az 1912-es év végére valóban Gulácsy éve volt. Maga mögött hagyott termékeny évek termését mutathatta be Rónai Dénes fotóműtermének három helyiségében. A mintegy ötven kép között ott találjuk az életmű olyan nagyobb méretű, reprezentatív darabjait, mint a *Mulatt férfi és a szoborfehér asszony*, a *Caspar és Hermina siremléke*, az *Őszi vasárnap Normandiában*, vagy *A púpos vénkisasszony régi emlékeit meséli Herbertnek*. S természetesen mindezek mellett a *Régi instrumentumon játszó hölgyet* is. Katalógus sajnos nem készült a kiállításhoz, de a sajtóhírekből, egyes művek leírásai- ből szinte pontosan rekonstruálható, hogy mik is szerepeltek a tárlaton.

Fordulópontot jelentett ez a kiállítás más tekintetben is. A már említett *Interieur* című lap lelkesen fedezte fel a kiállításban rejlő újszerűségeket: „*Kiállítás — interieurben! — ez a gondolat noha elvében újnak nem is nevezhető, abban a formában, amelyben itt megvalósítva láthatjuk, gyakorlatilag és művészetileg is olyan komplet kialakultsággal szabta meg az intim kiállítások jövőjét, hogy abból immár princípiumok is levonhatók. Hacsak az utolsó évtized budapesti és nemzetközi kiállításait figyeljük Is meg, észre kell vennünk, hogy nemcsak a művészeti irányok rapid egymásutánja, szinte máról-holnapra való megváltozása történt, hanem – talán épen e fejlődések konzekvenciájaképpen – magukban a kiállításokban, azok rendezésének elvi kérdéseiben is történtek nagy átalakulások. A nagy tömegkiállítások hagyományait kezdte felváltani*

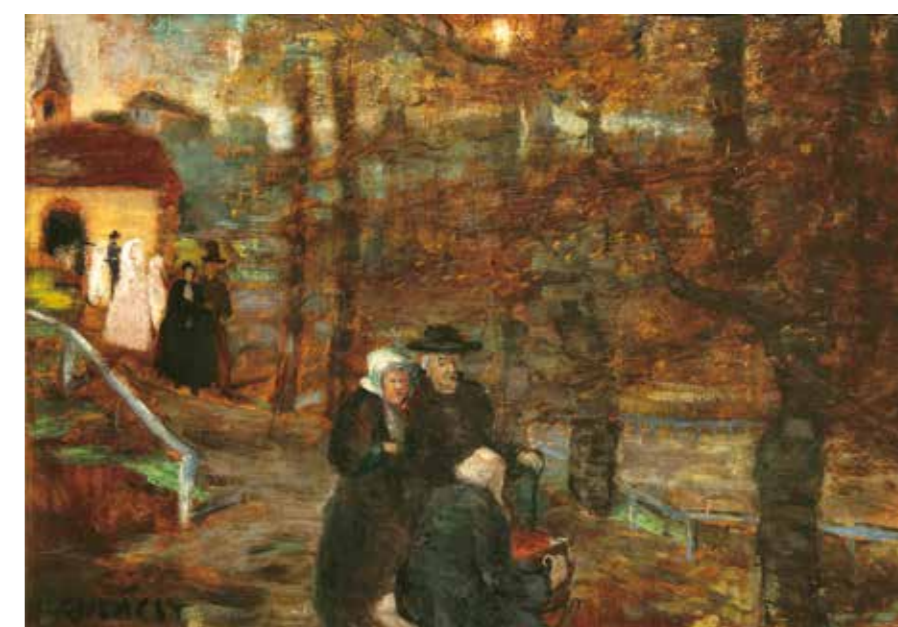
az egyéni kollektív kiállítás, amely után természetesen be kellett következni az interieurben való intim kiállításnak. A kép ma már nemcsak művészeti szükséglete a kultúrtársadalomnak, hanem lényeges feltétele lakásunk, interieurünk berendezésének”.³ Az érzekletes leírást szépen támasztja alá Rónai Dénesnek az a fényképfelvétele, amely a kiállításában üldögélő Gulácsyt mutatja alkotásai környezetében. Festmények a falon, a szekrény tetején, Gulácsy mellett a padon – akárcsak egy műgyűjtő otthonában.⁴

Minden újdonsága ellenére a Rónai Dénesnél rendezett kiállítás nem bizonyult túl sikeresnek. Ez is közrejátszott abban, hogy Gulácsy még azon év nyarán Szegeden, Békéscsabán, Orosházán és Temesváron is bemutatta munkáit, s az ott felvonultatott kollektív nagyjából meg egyezett a Rónai Dénesnél kiállított anyaggal. Szerencsére az alföldi városokban több gyűjtőt és vásárlót is megismert, így jó pár műve 1912 után már nem került haza Budapestre.

az egyéni kollektív kiállítás, amely után természetesen be kellett következni az interieurben való intim kiállításnak. A kép ma már nemcsak művészeti szükséglete a kultúrtársadalomnak, hanem lényeges feltétele lakásunk, interieurünk berendezésének”.³ Az érzekletes leírást szépen támasztja alá Rónai Dénesnek az a fényképfelvétele, amely a kiállításában üldögélő Gulácsyt mutatja alkotásai környezetében. Festmények a falon, a szekrény tetején, Gulácsy mellett a padon – akárcsak egy műgyűjtő otthonában.⁴

Minden újdonsága ellenére a Rónai Dénesnél rendezett kiállítás nem bizonyult túl sikeresnek. Ez is közrejátszott abban, hogy Gulácsy még azon év nyarán Szegeden, Békéscsabán, Orosházán és Temesváron is bemutatta munkáit, s az ott felvonultatott kollektív nagyjából meg egyezett a Rónai Dénesnél kiállított anyaggal. Szerencsére az alföldi városokban több gyűjtőt és vásárlót is megismert, így jó pár műve 1912 után már nem került haza Budapestre.

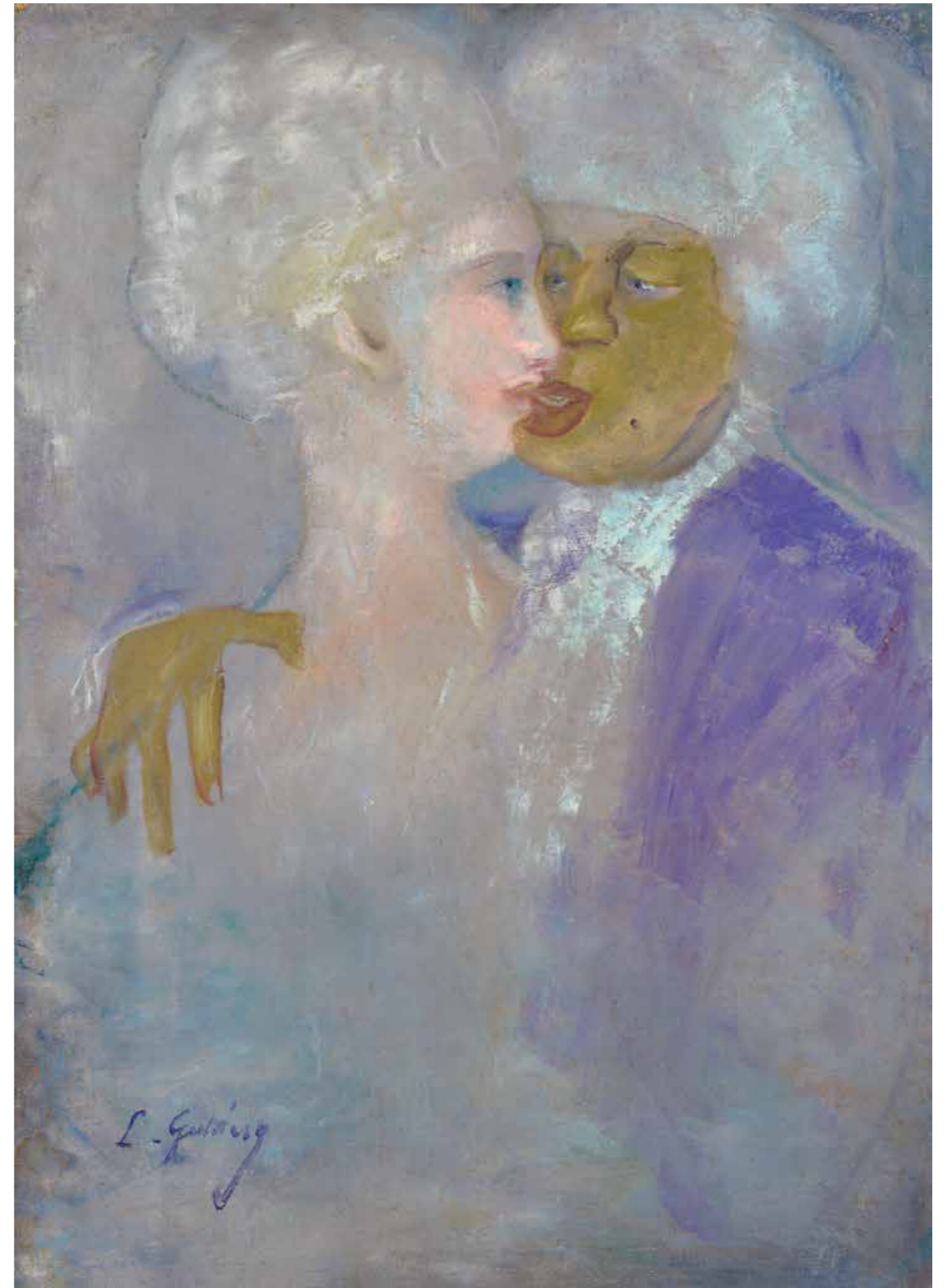

5. Gulácsy Lajos: Őszi vasárnap Normandiában, 1930

³ i.e.: Kiállítás – interieurben. *Interieur*, 1912/7-8. május 15. 5-6.
⁴ Magyar Nemzeti Múzeum, Történeti Fényképtár, Ltsz.: 1372-1951

6. Gulácsy Lajos: A püpos vénkisasszony régi emlékeit meséli Herbertnek, 1911-12 körül

7. Gulácsy Lajos: A mulatt férfi és a szoborfehér asszony
(A mulatt férfi és a szoborfehér nő), 1912 körül

A SORSFORDÍTÓ TALÁLKOZÁS

8. Keleti Artúr, 1911

Gulácsy életének talán legfontosabb találkozására is Rónai Dénes műtermében került sor, sőt, ha lehet ezt mondani e találkozás közvetlen szemtanúja volt ez a festmény is. „Künn beborult, a műterem hirtelen elsötétedett; a tompulatban a képek alig voltak láthatók. De lámpákat nem gyújtottak; az ő képeinek a sötétség használt. Az egy szál látogató, aki most itt lézengett, megállt »A régi instrumentumon játszó hölgy« előtt. Szélzúgása mellett átengedte magát a hárfa hangjának, amint pendülő húrjai egymás után szakadnak el. Ott állt kalapját hátul összefogott kezében lógatva a feketeruhás, görbehátú, sovány, kis fiatalember és Gulácsy különös vonzalommal nézte gondosan fésült fejét. Nézte tarkóját, melyen talán időszerű volt a nyiratkozás, mert vékony fürtöcskék nyakába borultak. Amint megfordult és csupasz hermafrodita arcát felé ír-

nyitotta, a »Renovatore« megérezte, hogy egész életükre egyesültek. Az pedig odalépett kissé kiülő, pillátlan, savószínű szemével rábámulva, fáradt komolysággal meghajolt: »Keleti Arthur vagyok«. Gulácsy kitörő örömmel szorongatta kezét nyirkos tenyerével: »Ön Keleti Arthur?! Tudtam, hogy ön Keleti Arthur! Nem ismertem, mégis tudtam, hogy Ön csak Keleti Arthur lehet. Kedves, tudja, hogy minden versét elolvastam a Független Magyarországon. Épen csak betéve nem tudom őket. De várjon csak: szívemben csendes chorálok fakadnak, / ajkaim némaságukkal dalolnak... « S ekkor tárcájából kivette újságból kiálló verseit.¹⁶

Lehel Ferenc sok személyes hangulati elemmel megtoldott 1922-es leírásához képest, Keleti Artúr 1968-ban kissé tárgyilagosabban emlékezett vissza a nagy találkozásra:

9. Székely Aladár: Gulácsy Lajos, kezében A spiritualista című festményével, 1910 körül
Fotó: PIM, Budapest, ltsz.: F.16982.

5 Lehel, 1922. 41-42.

III. FEJEZET

„Sokan és sokat beszéltek nekem Gulácsy Lajos-ról, kiállításokon láttam a képeit, s az 1912-es esztendőben, a Rónai Dénes fotóművész Váci utcai műtermében ismerkedtünk meg személyesen. Rendkívül érdekes, szép kiállítás volt és nagy sikerű. Egy délután fellátogattam a kiállításra és Gulácsy megismert anélkül, hogy valaha is láttuk volna egymást. »Mindjárt tudtam, hogy ön Keleti Arthur« – mondta, mielőtt bemutatkozhattam volna –, s egyben a tárcájából kivette a Független Magyarország című lapból kivágott verseimet. Sorokat is idézve belőlük. Egy kis könyvet fogunk csinálni belőlük, mondta még. Aznap egymást kísérgettük haza, nem tudtunk elválni egymástól, s mindketten úgy éreztük, hogy egy életre szóló barátságot kötöttünk. Másnap délután, mikor újra fölmentem a kiállításra, egy sorozat rajzot nyújtott át nekem – a verseimhez szóló illusztrációk voltak, melyeket még aznap éjjel készített. – A kis könyv meg is jelent 1912-ben. A kámzsás festő strófái volt a címe, rajzokkal csinosította Gulácsy Lajos.”⁶

Gulácsy és Keleti tehát e festmény előtt kötöttek életre szóló barátságot. Itt született meg új, közös könyvük gondolata. 1913-ban Padovában töltöttek együtt hosszabb időt, s Keleti volt szemtanúja annak is, hogy Gulácsy még ott, Padovában szétdarabolta a *Rococo concerto* című festményét. Keleti Artúr kezdeményezte 1922-ben az akkor már pszichiátriai intézetben ápolt Gulácsy életmű-kiállítását az Ernst Múzeumban, s ő volt az is, aki hosszú élete végéig (1969-ben halt meg, nyolcvan éves korában) tervezte megírni Gulácsyról szóló könyvét.

A könyv nem készült el, de a jó barát cikkek sokaságában tárta fel Gulácsyval való barátságát, a művész sorsának fordulatait. Keleti nyitotta meg 1966-ban a Szabadi Judit által rendezett székesfehérvári Gulácsy-kiállítást⁷, ami az újabb kori „Gulácsy-kultusz” nyitányának tekinthető, s természetesen ő volt az is, aki Gulácsy rajzainak legnagyobb részét megőrizte. Keleti kéziratos hagyatéka ma legalább olyan fontos forrás Gulácsy művészetének kutatásában, mint Gulácsy saját hagyatéka.⁸

10. Interieur című lap, 1912

⁶ Keleti, 1968

⁷ Gulácsy Lajos emlékkiállítás. Székesfehérvár, István király Múzeum, 1966.

⁸ Gulácsy és Keleti kéziratos hagyatékát az Országos Széchényi Könyvtár őrzi.

11. Enteriőr kép a Gulácsy kiálltásról, MNG, 2023
Fotó: Szabadi Flóra

A FESTMÉNY ÉS SORSA

Az 1912-es Rónai Dénes-féle kiállítás anyaga szinte teljes egészében 1910 és 1912 között készült művekből állt össze. Volt, amiket Gulácsy már korábbi kiállításokon is bemutatott, de a képek java újdonságnak számított. Újdonság volt a *Régi instrumentumon játszó hölgy* is, legalábbis Budapesten. Majdnem biztos ugyanis, hogy ez mű már 1911-ben is szerepelt Gulácsy nagyváradi kiállításán, csak akkor még *Cziterázó szomorú asszony* címen. Gulácsy képcímeinek alakulása külön történet, de az biztos, hogy nemcsak az utókor bánt önkényesen az egyes képek címváltoztatásait illetően, hanem maga Gulácsy is. Van olyan műve, melynek hátoldalára más címet írt, mint ahogyan kiállította, vagy ahogyan az eladási jegyzékébe beírta. A *Cziterázó szomorú asszony* is *Hárfázó nő (antique hangulat)* címen került az eladásait regisztráló füzetbe. A kép ma ismert címe Lehel Ferenc 1922-es Gulácsy-könyvében fordul elő először, s Lehel volt az is, aki ezen a címen reprodukálta a festményt „magántulajdon” megjelöléssel és 1908-as datálással⁹. Erre a pontos 1908-as készülsi dátumra semmi bizonyítékunk nincsen, sőt sokkal valószínűbb, hogy a kép az 1910 körüli években készülhetett.

Az Ernst Múzeumban 1922-ben megrendezett nagy Gulácsy-kiállításról nemcsak ez a

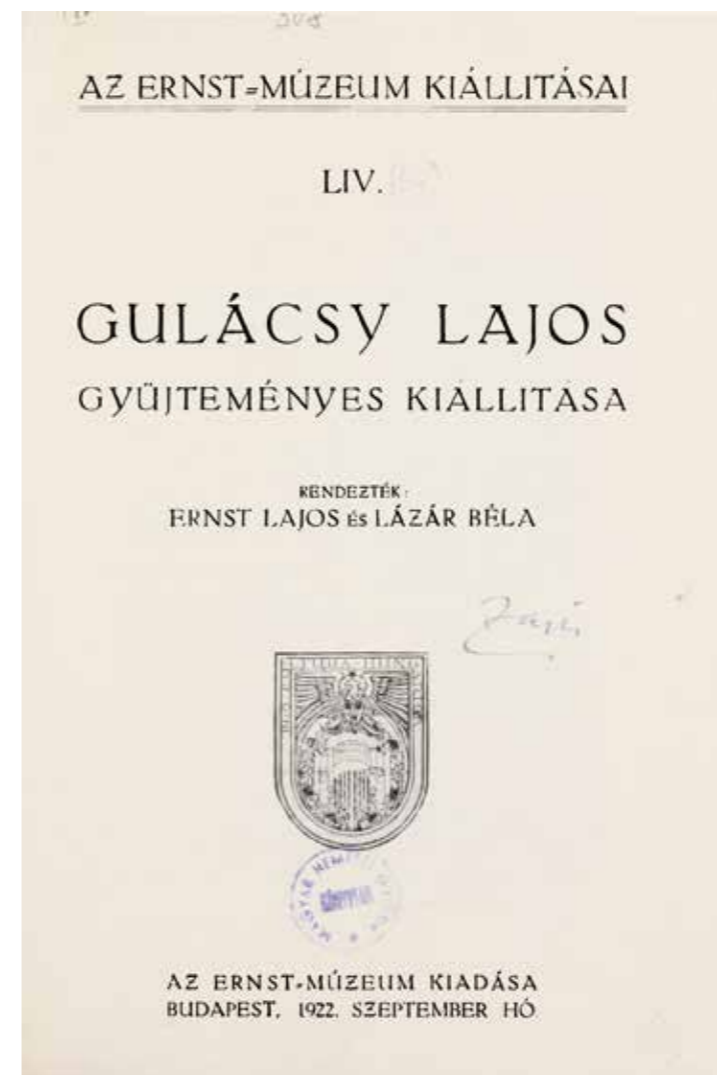
mű maradt ki, hanem más, vidéken őrzött Gulácsy-mű is. Az anyag nagy részét néhány nap alatt szedte össze Keleti Artúr és Fáy Dezső, aki szintén Gulácsy jó barátja volt, s akivel 1909-ben közös kiállítást is rendeztek¹⁰. A 130 tételt felvonultató kiállítás közel száz évig a legnagyobb Gulácsy-kiállítás volt, s a katalógusa is nagyon fontos forrásnak számított a Gulácsy-kutatásban.

Lehel Ferenc, aki a festmény reprodukcióját közölte, még tudta, hogy a kép Oroszában van, de a rákövetkező évtizedekben igazából senkit nem érdekelt a kép sorsa. 1933-ban a Tamás Galéria, 1936-ban a Nemzeti Szalon mutatott be kisebb, körülbelül ötven alkotást tartalmazó kiállításokat, ám természetesen a *Régi instrumentumon játszó hölgy* ezekről is hiányzott. Nemskára jött a háború honfitársaink deportálásával, műgyűjtemények pusztulásával; később a kommunista diktatúra, a műkereskedelmi szervezetek lassú kimúlása, ötvenhat, s igazából csak az 1960-as években meginduló Gulácsy-kutatás¹¹ kezdett újra érdeklődni az elveszett, eltűnt, lapangó képek iránt. A hárfázó hölgy azonban egyelőre nem adott életjelet magáról, sőt megbízhatónak tűnő források azt sugalmazták, hogy a kép a háborúban elpusztult...

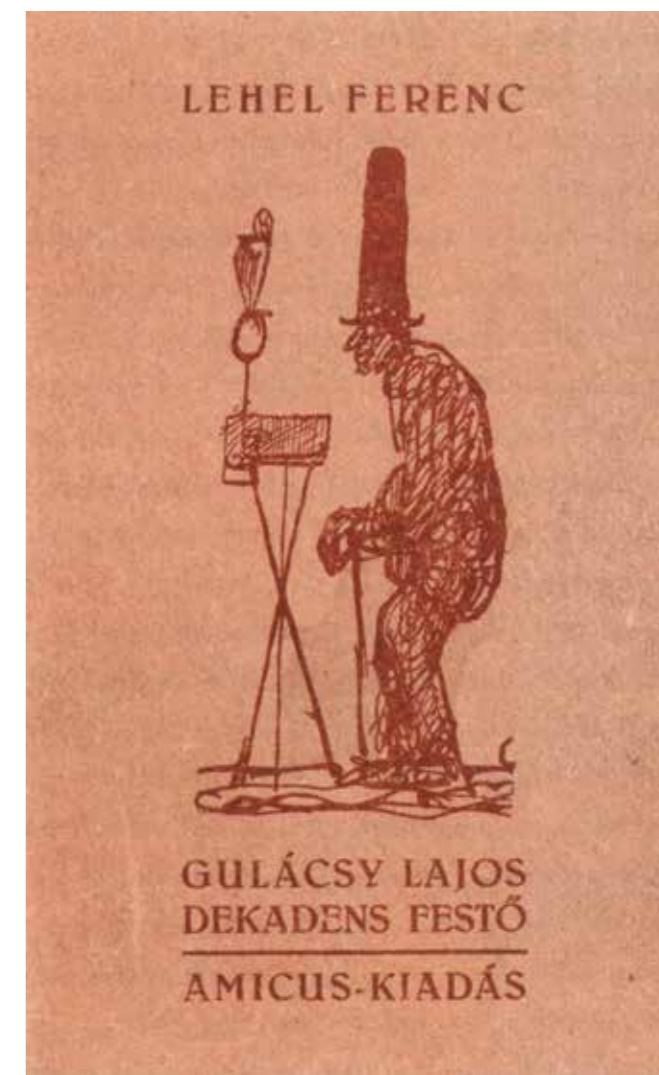
⁹ Lehel, 1922. 10. sz. kép

¹⁰ *Az Ernst-Múzeum kiállításai, LIV. Gulácsy Lajos gyűjteményes kiállítása.* Ernst-Múzeum, 1922. szeptember. A kiállítás előkészületeiről ld.: Keleti 1963

¹¹ Szabadi, 1967; Szabadi, 1969

13. Gulácsy Lajos gyűjteményes kiállítása. Ernst Múzeum, 1922

14. Lehel Ferenc: *Gulácsy Lajos dekadens festő*, Budapest, 1922 - címlap

AZ OROSHÁZI RAJZ-GYŰJTEMÉNY

15. Gulácsy Lajos: Székelyhídi lány (Fiatal lány piros kalapban)

Az orosházi dr. Rajz Mihály és felesége – ahogyan azt Beck Zoltán, békéscsabai muzeológus fontos írásából tudjuk – „hozzáértő, lelkes és tehetsős műpártolók voltak. Sokat jártak külföldön, főleg olyan helyekre igyekeztek eljutni, ahol a legtöbb kultúrtörténeti értéket élvezhették. Ilyen külföldi utazásuk során ismerkedhettek meg Gulácsyval, aki több orosházi ismerőse mellett később őket is megtisztelte látogatásával. Különösen későbbi orosházi tartózkodásai idején fontos számára Rajzék barátsága, akiknek a festői szépségű Gyopárosztó közvetlen közelében lévő villájában nyugtató, meghitt napokat tölthetett 1915 tavaszán-nyarán”¹².

Gulácsy és a házaspár kapcsolata igazán 1912-ben vált különösen intenzívvé, amikor Gulácsy Szegeden, Orosházán, Békéscsabán, Temesváron is kiállításokat rendezett műveiből. Rajzné akkor kilenc darab képet vásárolt a művésztől. Gulácsy az eladásait rögzítő kéziratos füzetében „Orosháza 1912 Dr. Rajzné úrnő” fejléc alatt sorolta fel a képeket, melyek között első helyen

a *Hárfázó nő (antique hangulat)* című kép állt. A kilenc képből hat darab ma is megvan, s a művek azonosítása nem kis részben annak köszönhető, hogy Rajzék ismerőse, dr. Soós József (ki később Kossuth-díjas professzor, az MTA levelező tagja és a Semmelweis Orvostudományi Egyetem rektora lett) 1937-ben lefényképezte Rajzék gyűjteményének öt darabját. A fényképeket 1983-ban publikálta N. Horváth Péter, aki akkoriban Soós Józsefnének köszönte meg, hogy rendelkezésére bocsátotta az értékes negatívokat¹³. A fotók egy kisebb albumban voltak, melyre Soós József ezt a bejegyzést írta: „Gulácsy képek Rajzné tulajdonában. 1937. karácsonyi felvételek. Szobában 1 mp, szűrővel, Agfa Isopan filmre.” A fényképek között volt egy olyan kép is, amely nem szerepelt Gulácsy 1912-es eladási listájában. A piros sapkás lányka portréját (mely minden bizonnyal az 1912-ben Szegeden kiállított *Székelyhídi leánnyal* azonos) Gulácsy később, tán épp az 1915-ös gyopárosfürdői regenerálódása idején adhatta Rajzékknak¹⁴.

12 Beck, 1976

13 N. Horváth, 1983

14 Gulácsy 1915 májusában tért haza Velencéből, ahol az 1914. augusztusi súlyos idegösszeomlása után mintegy kilenc hónapot töltött el a San Servolo szanatóriumban.

V. FEJEZET

Beck Zoltántól tudjuk, hogy amikor 1944-ben Rajzékát deportálták, a képeiket a család ápolónőjére, társalkodónőjére, egy bizonyos D-nére bízta. Nála azonban nem sokáig maradtak a tárgyak, ugyanis a háború végeztével, mint elhagyott javakat egy közös gyűjtőhelyre szállították őket. D-né már csak hat darab képre emlékezett, s arra, hogy az elhagyott javak összegyűjtését a helyi szobrászművész, Rajki József intézte. Amikor Rajki 1963-ban meghalt, senki nem tudta, hogy mi lett Rajzék Gulácsy-képeinek sorsa. A hatból egy, a *Görögkert* című kép már korábban Csáki-Maronyák József festőművész tulajdonába került, a fennmaradt ötről pedig csak az 1983-ban előkerült fotók alapján lehetett tudomást szerezni.

Az *Őszi vasárnap Normandiában* című képet már Szij Béla is publikálta 1979-es monográfiájában¹⁵, s legutóbb a Magyar Nemzeti Galéria 2023-as Gulácsy kiállításán is láthattuk.¹⁶ Az *Autodafé* 1997-ben bukkan föl a Kieselbach Galéria második árverésén¹⁷, az *Utolsó menuetté* és a *Székelyhídi lány* 2014-ben egy budapesti gyűjtőnél volt, majd 2017-ben a Virág Judit Galéria árverezte őket.¹⁸ A legnagyobb várakozás

azonban az évtizedekig még lappangó képre, a *Régi instrumentumon játszó hölgyre* irányult.

Szij Béla 1978-ban érdekes cikket közölt a Művészet című lapban *Gulácsy Lajos kiállításai Békés megyében* címmel. Természetesen ő is kitért a Rajz-gyűjteményre, Beck Zoltán cikkére, s ő is fölvetette a képek hollétének kérdését. A hárfázó hölgygel kapcsolatban ezt írja: „Mi eddig úgy tudtuk (Keleti Artur szóbeli tájékoztatása alapján), hogy a festmény a második világháború idején elpusztult. Ha Beck Zoltán közlése megfelel a valóságnak, még lehet reményünk a mű megtalálására.”¹⁹

Szij Béla 1993-ban meghalt, így nem érhetette meg azt a szenzációt, amit a festmény felbukkanása, majd hazai aukciós rekordot jelentő leütési ára jelentett 2002 decemberében²⁰. A mű végül is Orosházán maradt 1945 után is, s onnan került a Mű-Terem Galéria karácsonyi árverésére 2002-ben. A remekmű 2002 óta több kiállításon is szerepelt, utoljára a Magyar Nemzeti Galéria 2023-as nagy Gulácsy-kiállításán, ahol a Rónai Dénesnél rendezett kiállítást megidéző szekció falán kapott fő helyet²¹.

15 olaj, karton, 70 × 100 cm, Szij, 1979. XIX. kép

16 MNG 2023. kat.sz. 47.

17 *Autodafé*, olaj, karton, 35 × 25 cm, árverezve: Kieselbach, 2. aukció (1997. december), 316. tétel

18 *Utolsó menuetté*, papír, akvarell, ceruza, 29,5 × 22 cm; árverezve: Virág Judit Galéria, 57. aukció (2017. december), 69. tétel, „Utcai jelenet” címen. *Székelyhídi lány*, olaj, karton, 41 × 34 cm; árverezve: Virág Judit Galéria, 57. aukció (2017. december), 175. tétel, „Fiatallány piros kalapban” címen

19 Szij 1978.

20 Mű-Terem Galéria, 12. árverés (2002. december), 52. tétel. A 28 millió forinttól induló licit 95 millió forintnál állt meg, s ezzel új, hazai árverési leütési rekord született.

21 MNG 2023. kat.sz.: 61.

16. Gulácsy Lajos: *Autodafé*
Fotó: Kieselbach Galéria Archivuma

17. Székely Aladár: Gulácsy Lajos reneszánsz ruhában harmoniumnál ülve egy ismerősével, 1910-es évek
Fotó: Kiss Ferenc-gyűjtemény

18. Gulácsy Lajos: Az orgonista, 1910 körül

MI VAN A KÉPEN?

Gulácsy saját, vagyis a legautentikusabbnak tekinthető bejegyzése szerint egy „antik hangulat”, amit a hárfázó nő alakja idéz meg. A hölgy úgy tekint ki a hangszere mögül, mintha hárfája egy színpad függőnye lenne; mintha a zene és a hangok világa választaná el őt a nézők hétköznapi, zajos világától. A helyszín bizonytalan. A hárfa körül rózsák burjánzanak, a háttér egy zöldellő lugasnak tűnik, a nő fején hatalmas turbán, amelyet azonban egy glóriának látszó világos fénykoszorú ölel körbe. Természetet idéző, de egy színpadiassá alakított térben járunk. A hölgy egyszerre égi és földi teremtmény, aki a színpad és a valóság, a művészet és az élet határán helyezkedik el, a képzeletbeli „függöny” túloldalán, vagyis a művészet, a Szent Művészet szférájában. Az eredeti címben megidézett „antik hangulat” pedig nem más, mint a művészet és az élet oly sokszor elképzelt, s az antikvitásba vetített egysége.

Gulácsyt mindig is izgatták a régi és az új közötti határok. Régi korok művészetét, régi hősök életét élte újra; festészetében is hol a középkor, hol a reneszánsz, vagy a rokokó, hol pedig a biedermeier világot idézte meg. Írásaiban is szeretete a régies, stilizáltan cikornyás megfogalmazásokat. Az 1910 körüli festészetében pedig úgy erősítette meg ezt a szándékolt régiességet, hogy lekoptatta képei felületét. A festékben végigszántó karcolások, visszakaparássok ekkoriban válnak stiláris névjegyévé. Így öregítette, így varázsolta afféle régészeti leletté a régi instrumentumon ját-

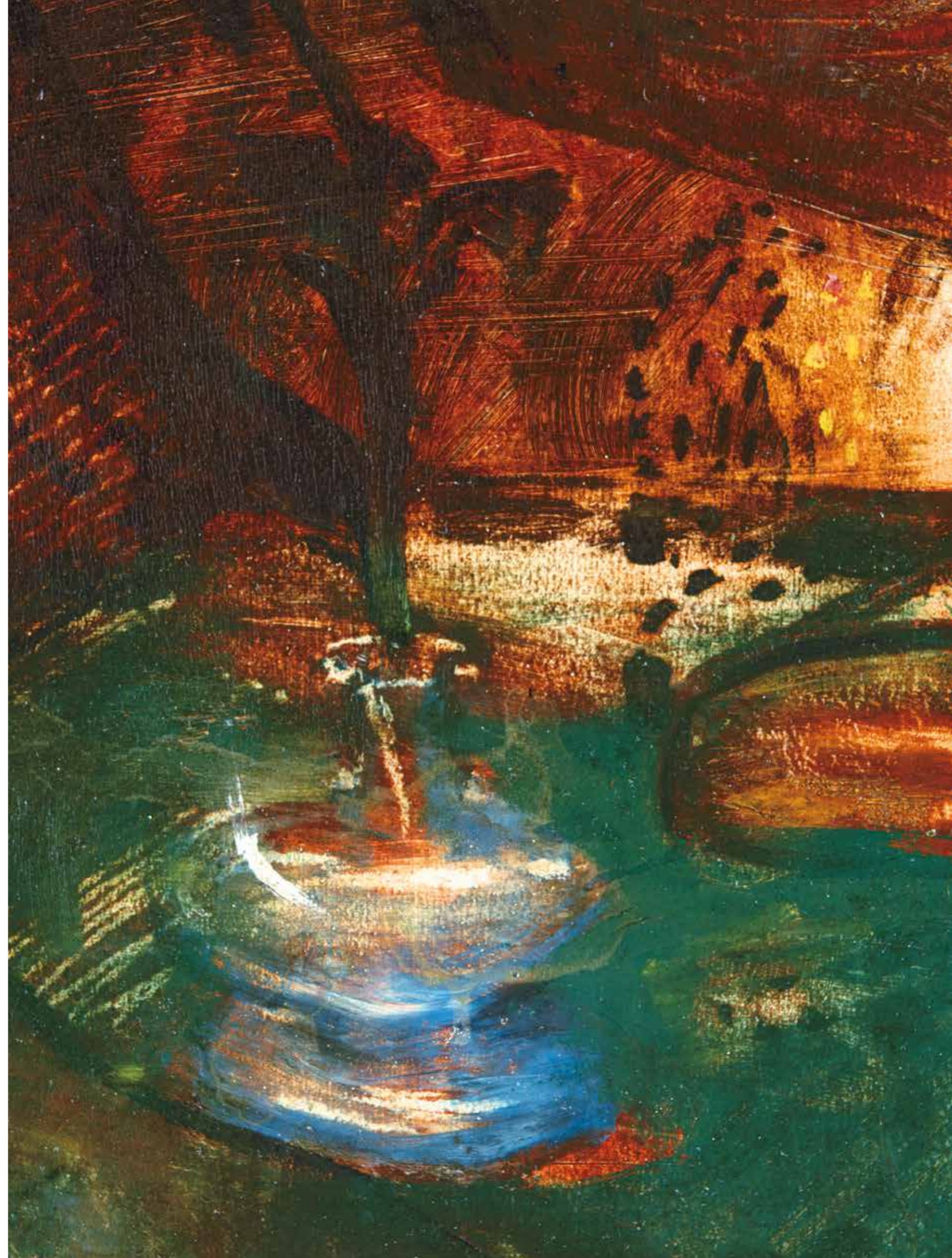
szó hölgy képét éppúgy, mint Herbert és a púpos vénkisasszony, Olivér és Olívia, vagy a comói vásárnap délután fura figuráinak alakját. És persze így stilizálta át önmagát is Signor Luigi-vá, Balzac egy képzeletbeli regényhőisévé: „*A Grandet Eugenia örökéletű mestere, bár meglátná a különös silhouettet, mely a délutáni naptól megvilágított Via Nazionalen, mint egy rejtélyes kérdőjel, egy furcsa és kihívó jelenség tűnik föl, nem a külsőben látta megjegyezni valót: a sápadt arc, mely hasonlatos Louis David assimetricus vonásaihoz, a szemek élénk csillanásával együtt, valóban olyan jelenség, mely a nagy regényíró fantáziáját élénken foglalkoztatta volna*”.²²

A hölgy előtt az asztalon egy pántos könyv, s a varázslatos színekben pompázó, furcsa üvegvázában egy szál fekete rózsza. Úgy tűnik, a nő jobb kezében egy ovális nyeles tükröt tart. Tükörrel a kezünkben nagyon nehéz játszani a hangszereken, s a tárgynak nem is a muzsikához van köze. Ez a motívum ugyanúgy a mulandóságnak, az elillanó életnek a szimbóluma, mint a hárfa hangjai, vagy a hervadó virágok. Gulácsy újabb monográfusai, Szabadi Judit és Marosvölgyi Gábor úgy vélik, hogy a tükörben egy groteszk arc²³, esetleg egy koponya jelenik meg²⁴, ám lehet, hogy ez a furcsa, a vörös ruha színeiben játszó részlet nem több, mint egy a ruhával szinte összeolvadó folt, melyben csak az érzékeny szem, vagy a felfokozott képzelet veszi észre a sejtelmes szimbolikájú motívumot.

²² Gulácsy Lajos: Tűnődés. In: *A virágünnep vége*, 47.

²³ Szabadi Judit, 2002. 53 – a hárfás hölgy „tükrében egy bizarr, csaknem torz arc jelenik meg...”

²⁴ Marosvölgyi, 2008. 149. – „Itt ezenfelül a tükörből egy koponya vigyorog ki a női arc helyett, ami a *vanitas-képek* mulandóság-gondolatát rejtí a tükörképbe, szépség helyett a halált.”

HANGOK, DALLAMOK, MUZSIKÁK

19. Gulácsy Lajos:
Utolsó menuette

Az európai képzőművészet a 19-20. század fordulóján új kifejezési lehetőségeket keresett, s épp a zenében talált inspirációkat. A tiszta és közvetlen vizualitás – vagyis nem az ábrázoló, hanem az utánczástól elszakadó formateremtő alkotás – igénye a századforduló művészeti megújulásában szinte természetesen talált rá a zene egyetemes nyelvére. A zenei hasonlatok, fogalmak, címek nemcsak a költészetben és a festészetben, de még a sajtóban is megszorodtak. Soha annyi festménynek nem adtak olyan címeket, mint pl. *Szonáta, Szimfónia, Dal, Nocturne, Adagio* stb... Ez a címadás más attitűdöt várt el a nézőtől: nem az utánczás és az élethűség megfigyelését, hanem a hangulatok megsejtését. De ez a változás a zenében is megfigyelhető volt. Sok szerzőnél

találkozunk létező festmények megzenésítésével, Respighi egyenesen egy Botticelli-triptichont komponál, és az olyan zeneművek pedig, melyeknek címeiben mesék, tájak, folyók, fák, történetek, vagy egyszerűen csak képek jelennek meg, valósággal „egy kiállítás képei”-t idézik föl.

Gulácsy Lajos kifinomult festészetében is se szeri se száma a zenére utaló képcímeknek: *Elhangzott dal régi fényről szerelemről, Dal a rózsatőről, Sonata, Szomorú őszi dal, Concerto bizarro, Dal a szabadban, Capriccio, Nocturne* és így tovább. Ez a mély muzikalitás Gulácsy zene iránti fogékonyságára vall. Írásaiban megannyi példát találunk arra, hogy mennyire egységben látta a hangok és a színek világát.

20. Gulácsy Lajos: Sonata (Szonáta, Dal a szabadban), 1906

VII. FEJEZET

A „Művészetem” című vallomásában így ír: „Nem néztem, hogy ez vagy az a kép mit ábrázol, nem érdekelt a művek tárgya soha, mindig inkább az a hang, mely a dolgokból kiárad, az a nagy általános harmónia, mely egy műnek értéket tud kölcsönözni”.²⁵ Vagy ugyanabban az írásában egy más helyen ezt mondja: „Mi elhallgatunk egy Beethoven szimfóniát és a hangokat színnel fogjuk fel. Azok a méla akkordok életet nyerne a vásznon, és ami elképzelhetetlen volt azelőtt – az lehet ma. Új érzékek születnek bennünk, érzékek, melyek a teljes festőiség terére tudják átfordítani a szólamokat.”²⁶ S az általa oly sokszor megidézett középkor világát is szinte a zene révén érezte át: „A zene mindig felemeli a lelket. Fátyolt vetetem az egyháztörténelem egy-egy sötét lapjára, mikor az istentiszteletek alatt a zene hangjai lebilincseltek.”²⁷

Sőt még na'conxypáni történeteinek egyik hőse, a Kepleenstohl XV. kerületében lévő Waayppe utca 13. sz. alatti ház legérdekesebb lakója, Huttertonn doktor is valamiképpen a hangok megszállottja. Kísérleteiről így számol be szomszédjának, a kimondhatatlan nevű Kehtlofytlomysopstonnak: „Én eléggé sikeres kísérletezéseket végeztem, képes voltam egy új érzéket fölfedezni, mely a hangot anyagítja és megfoghatóvá teszi. Hangkristályaim ime itt vannak! – Ezzel különböző csodás-könnyűségű kristályokat nyújtott át Kehtnek, ki teljes gyönyörűséggel legeltette szemét a mesebeli köveken, melyek a legjobban csiszolt gyémántnál is fonságesebben ragyogtak.”²⁸ Mi ez, ha nem a színek és hangok éteri harmóniája, mely a csodás hangkristályokban ölt testet? És ezt a tökéletességet, zene és kép egységét mutatja föl a hárfázó hölgy alakja is.

21. Gulácsy Lajos: Dal a rózsatőről, 1904

25 Gulácsy Lajos: Művészetem, in: A virágünnep vége, 43.

26 ugyanott, 45.

27 Gulácsy Lajos: Visszaemlékezésem Itáliára, in: A virágünnep vége, 37.

28 Gulácsy Lajos: A kepleenstohli ház. in: A virágünnep vége, 91

HÁRFÁZÓ NŐK

22. Jean Marc Nattier: *Terpsichore, a zene és a tánc műzsája*, 1739
Fine Arts Museums of San Francisco

A hárfa az egyik legősibb hangszer, görög múzsák attribútuma, nemzeti jelképe Írországnak, s természetesen manapság komoly koncerthangszer is. A hárfázó nők képeit az antik művészet teremtette meg. Hárfát tart kezében Kalliópé, az epikus költészet műzsája, hárfával ábrázolják Terpszikhorét, a tánc és a drámai dalok műzsáját, s hárfán játszik Erato, a lírai és a szerelmes költészet műzsája is. A felvilágosodás korától kezdve a hárfa eloldódik a múzsák világától, s a királyi udvarok, főnemesi kastélyok hölgyeinek kezébe kerül át. Professzionális hárfajátékosnak tűnik Madame Victoire, XV. Lajos, francia király leánya Étienne Aubry festményén (1773). Mellette az akkoriban kifejlesztett nagy, modern, pedálos hárfa, ami nemcsak akkor számított nagyon drága hangszernek, hanem manapság is. A korszak francia és angol festészetében rengeteg előkelő

hölgyet örökítettek meg ilyen hárfával. A polgári világ portréin a leányok, asszonyok kezében a hárfa szerényebb öse, a kithara, vagy lyra látható, de az angol preraffaelita művész, Dante Gabriel Rossetti például egy egészen különleges formájú hangszerrel festette meg szép modelljét, a La Ghirlandatá-t 1873-ban. A virágfüzérékkel körbevett szépség az antik múzsák modern örököséként, úgy olvad egybe hangszerével, mint zöld ruhája a buja természet színeivel. A Gulácsy által is csodált Rossetti hárfázó nője nem egy egyszerű portré, hanem a művészet és természet egységét hirdető, mélyértelmű allegorikus kompozíció.

Gulácsy Lajos képén sem az a lényeges, hogy a hölgy arcvonásai vajon visszaköszönnek-e a művész más képein. Ez a kép nem portré, hanem a művészet lényegéről – a természet, a zene, a szépség egységéről – tett ihletett vallomás.

BELLÁK GÁBOR

23. Jean Marc Nattier: *Terpsichore, a zene és a tánc műzsája magántulajdon*

24. Étienne Aubry: *Madame Victoire*, 1773

25. Dante Gabriel Rossetti: *La Ghirlandata*, 1871-1874

26. Marcello Bacciarelli: *Calliope*

BIBLIOGRÁFIA, RÖVIDÍTÉSJEGYZÉK

- A virágünnep vége Gulácsy Lajos: *A virágünnep vége. Összegyűjtött írások Gulácsy-képekkel*, szerk: Szabadi Judit, Budapest, 1989
- Beck, 1976 Beck Zoltán: Gulácsy Lajos orosházi kapcsolataihoz, in: *Új Auróra* 1976/8. 71-72
- Keleti, 1962 Keleti Artúr: „Giotto jó utóda” Harminc éve halt meg Gulácsy Lajos, in: *Magyar Nemzet*, 1962. február 21. 4.
- Keleti, 1963 Keleti Artúr: Emlékezés Gulácsy Lajosra (Az Ernst Múzeumban megrendezett kiállítás története), *Jelenkor*, 1963/8. 765-768
- Lehel, 1922 Lehel Ferenc: *Gulácsy Lajos dekadens festő*. Budapest, Amicus, 1922
- Marosvölgyi, 2008 Marosvölgyi Gábor: *Gulácsy Lajos*, Budapest, Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, 2008
- MNG, 2023 *Gulácsy. Na'Conxypan hercege*, kiállítási katalógus, Magyar Nemzeti Galéria, 2023
- N. Horváth, 1983 N. Horváth Péter: Gulácsy festmények megtalált képei, in: *Élet és Tudomány*/1983. 35. szept. 2. 1096-1097
- Szabadi, 1967 Szabadi Judit: Gulácsy Lajos. in: *Művészet*, 1967. 8. sz. 16-20.
- Szabadi, 1969 Szabadi Judit: *Gulácsy Lajos*, Budapest, 1969
- Szabadi, 2002 Szabadi Judit [tanulmánya a képről], in: *Mű-Terem Galéria 12. árverése*. Árverési katalógus, 2002. december, 50-52.
- Szj, 1978. Szj Béla: Gulácsy Lajos kiállításai Békés megyében, in: *Művészet*, 1978/7. 12-13.
- Szj, 1979 Szj Béla: *Gulácsy Lajos*, Budapest, Corvina, 1979

Kiadta a VIRÁG JUDIT GALÉRIA és AUKCIÓSHÁZ 2023

Foto: Mester Tibor | Katalógusterv: Kovács Ildi – Molnár Dénes | Nyomdai előkészítés: KOMOgroup | Nyomás és kötés: Reactor

